

timfanelo ta mina,
vutihlamuleri bya mina

**timfanelo ta mina,
vutihlamuleri bya mina**

The Constitution

of the Republic of South Africa, 1996

Act 108 of 1996

timfanelo ta mina, vutihlamuleri bya mina

Xana Vumbiwa i yini?

Vumbiwa i nawu wa le henhlahenhla kumbe lowukulu wa Afrika-Dzonga. Ri hlamusela hilaha mfumo wu vumbiwaka hakona na hilaha tiko ri faneleke ku fambisiwa hakona. Tanihileswi wu nga nawu wa le henhlahenhla, ku hava milawu yin'wana leyi nga kanetanaka na Vumbiwa. Milawu leyi kanetanaka na Vumbiwa yi fanele ku cinciwa naswona mikarhi yin'wana milawu leyintshwa ya endliwa ku endla leswaku mipimo leyi nga eka Vumbiwa yi ta humelerisiwa.

Tsalwa ra Timfanelo eka Vumbiwa ri rhekoda hinkwato ta timfanelo leti vanhu eAfrika-Dzonga va faneleke ku ti kuma. Timfanelo leti ti nga cinciwa hi ku olova hi milawu tanihileswi ti sirheleraweke hindlela yo olova eka Vumbiwa. Timfanelo leti nga eka Tsalwa ra Timfanelo kotala ti tirhisiwa hi tikhoto swin'we na milawu hi mayelana na timfanelo ku ahlula milandzu hi mayelana timfanelo ta ximunhu.

Xana Tsalwa ra Timfanelo i yini?

Tsalwa ra Timfanelo i nxaxamelo wa timfanelo ta ximunhu leti munhu un'wana na un'wana a nga na tona. Ri kumeka eka Kavanyisa ka 2 ka Vumbiwa ra hina. Tsalwa ra Timfanelo i ribye ra yinhla ra Vumbiwa.

Xana timfanelo ta ximunhu i yini?

Timfanelo ta ximunhu i timfanelo ta masungulo leti munhu un'wana na un'wana a nga na tona, ntsenantsena hikuva i munhu. A ti ki ti lava ku ti kuma hikwalaho ka ku va u endlile swo karhi swa nkoka naswona a hi mikateko ku ya hi xiyimo leyi nyikiwaka hi munhu kumbe mfumo. U va na tona kusuka nkarhi lowu u tswariwaka hawona naswona, u nga ka u nga tekeriwi tona.

Tsalwa ra Timfanelo ri lulamisela timfanelo leti landzelaka:

1

Xiyenge xa 9 xi lulamisela mfanelo ya ndzingano

Xiyenge lexi xi vula leswaku munhu un'wana na un'wana wa ringana emahlweni ka nawu naswona u na mfanelo ya nsirhelelo na ku vuyeriwa ka nawu. Ku hava munhu loyi a nga endleriwaka xihlawuhlawu hindlela leyi nga riki leyinene.

Tsalwa ra timfanelo ri xaxameta swivangelo swa xihlawuhlawu naswona ri vula leswaku xihlawuhlawu ehenhla ka yihi kumbe yihi ya timfanelo leti xi tekiwa xi nga ri lexinene handle ka loko xi humeseriwa vumbhoni bya ku va xi ri lexinene.

Swivangelo leswi xaxametiwaka swi katsa: rixakanghohe, vutitivisi bya rimbewu, swa masangu, vuyimani, xiyimo xa vukati, matumbulukelo ku ya hi rixaka kumbe vaaki, muhlovo, malembe hi vukhale, vutsoniwa, vukhongeri, ripfalo, swikholwakholwana, mfuwo, ririmi, na mbeleko.

Mfanelo ya ndzingano yi ya emahlweni yi sirheleriwa hi Nawu wa Nkondletelo wa Ndzingano na Nsivelo wa Xihlawuhlawu lexi nga riki Lexinene 4 wa 2000 (PEPUDA).

Mihlangano leyi landzelaka yi nga pfuna munhu wihl kumbe wihl loyi a titwaka a endleriwile xihlawuhlawu hindlela leyi nga riki leyinene:

Tikhoto ta Ndzingano

- Swivilelo swa xihlawuhlawu lexi nga riki lexinene swi nga ha nghenisiwa eka Khoto ya Ndzingano. Xana a wu swi tiva? Khoto ya Majisitarata yin'wana na yin'wana na yona ya tshama tanihi Khoto ya Ndzingano!
- Vuxokoxoko byo tala hi mayelana na Khoto ya Ndzingano bya kumeka eka webusayiti ya Ndzawulo ya Vululami:

www.justice.gov.za

Khomixini ya Ndingano wa Rimbewu (CGE)

CGE i nhlango lowu tiyimelaka lowu tumbuluxiweke hi ku landza Kavanyisa ka 9 ka Vumbiwa. Hi ku landza Vumbiwa nhlango lowu wu nyikiwile xilerisoximfumo ku kondletela, ku sirhelela, ku veka tihlo na ku kambela ndzingano wa rimbewu. Vuxokoxoko byo tala eka CGE bya kumeka eka webusayiti ya yona www.cge.org.za

Mangala Xihlawuhlawu ku ya hi Rimbewu na Nxaniso eka (0800) 007 709

Khomixini ya Timfanelo ta Ximunhu ya Afrika-Dzonga

SAHRC yi tirhana na ndzingano hi:

- ku kondletela mfanelo ya ndzingano hi ku tirhisa dyondzo, miletelovutivi, timatheriyali ku engetela vulemukisi
- ku sirhelela mfanelo ya ndzingano hi ku lavisisa swivilelo na ku teka magoza ku nyika ndzulamiso laha ku onhiwa ku endlekeke
- ku veka tihlo mfanelo ya ndzingano hi mayelana na vanhu lava nga na vutsoniwa, vahlapfa, vadyuhari na rixaka, na swiviko hi mayelana na xiyimo xa ndzingano eAfrika-Dzonga, ku katsa na tihuvo ta matiko ya misava leti endleriweke mfanelo ya ndzingano ku fana na Ntwanano wa Matiko ya Misava eka ku Herisiwa ka Mixaka Hinkwayo ya Xihlawuhlawu xa ku ya hi Rixakanghohe (ICERD)

Swiviko, swikumiwa na timatheriyali hi Khomixini ta fikeleleka hi ku komberiwa eka Khomixini na le ka webusayiti ya yona www.sahrc.org.za

2 Xiyenge xa 10 xi nyika mfanelo ya ku va na ndzhuti wa ximunhu

Xiyenge lexi xi vula leswaku munhu un'wana na un'wana u na ndzhuti lowu a tswariwaka na wona na mfanelo ya ku va ndzhuti wa yena wu xiximiwa.

Leswi swi vula leswaku munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku kuma nxiximo wo ringana.

Mfanelo ya ku va na ndzhuti yi khomanisiwile swinene na timfanelo ta masungulo letin'wana, naswona loko timfanelo letin'wana ku fana na mfikelelo wa mati na nkululo ti onhiwa, mfanelo ya ku va na ndzhuti na yona kotala ya onhiwa.

3 Xiyenge xa 11 xi lulamisela mfanelo ya ku kuma vutomi

Xiyenge lexi xi vula leswaku munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya kuma vutomi. Ku hava munhu loyi a pfumeleriwaka ku herisa vutomi bya munhu un'wana.

Mfanelo ya ku kuma vutomi yi tekiwa tanihileyi yi lavaka nsirhelo lowu nga kotekaka wa le henhlahenhla hi Mfumo na hi vanhu hinkwavo etikweni.

Khoto a ya ha gwevi vanhu rifu hikuva Khoto ya Yumbiwa yi tivise xigwevo xa rifu tanihilexi xi hambanaka na vumbiwa.

Michaviseto ya mfanelo ya ku kuma vutomi yi tekiwa tanihi vugevenga eAfrika-Dzonga, naswona michaviseto yo tano yi fanele ku mangariwa xikan'wekan'we eka Yukorhokeri bya Maphorisa bya Afrika-Dzonga (SAPS).

4

Xiyenge xa 12 xi lulamisela mfanelo ya ku kuma ntshunxeko na nhlayiseko wa munhu

Mfanelo leyi yi vula leswaku munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ntshunxeko na nhlayiseko wa munhu leswi swi katsaka:

- Ku nga tsoniwi ntshunxeko wa yena ku ri hava xivangelo;
- Ku nga pfaleriwi ekhotsweni ku ri hava ku tengisiwa;
- Ku tshunxeka eka mixaka hinkwayo ya madzolonga;
- Ku nga twisi ku vava hindlela yihi kumbe yihi;
- Ku nga khomi kumbe ku xupula hi ndlela ya tihanyi, ya nkavumunhu kumbe leyi chichaka ndzhuti;
- Ku teka swiboho leswi khumbaka andziso;
- Ku va na nhlayiseko na vulawuri emirini wa yena naswona;
- Ku nga sindzisiwi ku teka xiave eka swipirimente swa vutshunguri kumbe swa xisayense.

Timfanelo ti famba na vutihlamuleri, naswona ku hava munhu loyi a pfumeleriwaka ku kandziyela timfanelo ta van'wana. Swa laveka leswaku hi va na vukheta swinenenene ku tirhisa vuxiyaxiya hi mayelana na timfanelo ta vanhu lava va nga ha xanisiwaka hindlela yo olova swinene vo tanihi vana, vanhu lava nga na vutsoniwa na vadyuhari, hi ku hoxa xandla eka nsirhelelo wa timfanelo ta vanhu valavo.

Munhu wihi kumbe wihi loyi a nga eku xanisiweni kumbe loyi a vonaka nxaniso wa munhu un'wana wo karhi u fanele ku tihlanganisa na Vukorhokeri bya Maphorisa bya Afrika-Dzonga. Yuniti ya Madzolonga ya le Mindyangwini ya Khoto ya Majisitarata yin'wana na yin'wana na yona yi nga pfuna hi swileriso swa nsirhelelo.

5

Xiyenge xa 13 xi lulamisela mfanelo ehenhla ka vuhlonga, ku tirhisiwa tanihi hlonga na vutirheli byo sindzisiwa

Mfanelo leyi yi vula leswaku ku hava munhu loyi a nga yisiwaka eka vuhlonga, ku tirhisiwa tanihi hlonga kumbe vutirheli byo sindzisiwa. Loko timhangu ta ku onhiwa ko tano ti ri ehansi eAfrika-Dzonga, vanhu lava va nga sirhelelekangiki kotala va hlangana na ku tikeriwa eka ku fikelela mpfuno loko va yisiwa eka vutirheli byo sindzisiwa. Ndzawulo ya Yatirhi, mihlangano yin'wana ya vaaki, na SAHRC yi fanele ku lumiwa ndleve hi ku onhiwa loku kombaka vuhlonga, ku tirhisiwa tanihi hlonga kumbe vutirheli byo sindzisiwa.

6

Xiyenge xa 14 xi lulamisela mfanelo ya ku va na xihundla

Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku va na xihundla leyi yi katsaka mfanelo ya ku nga vi:

- Miri kumbe kaya ra yena ri sechiwa;
- Nhundzu ya yena yi sechiwa;
- Milongo ya yena a tekeriwa yona kumbe;
- Mbulavurisano wa yena wa xihundla wu kanganyisiwa.

XANA A WU SWI TIVA?

Handle ka loko maphorisa ya ri na vuhleketeleri byo tivikana leswaku vugevenga byi le ku endliweni kumbe byi le kusuhi na ku endliwa maphorisa a ya pfumeleriwi ku ku secha kumbe yindlu ya wena va ri hava mpfumelelo!

Magqwetha ya nga pfuna loko mfanelo leyi yi onhiwile. Ku kuma vuxokoxoko byo tala u nga tihlanganisa na muyimeri wa wena wa swa nawu.

Switsundzuxo swa xinawu na vuyimeri bya xinawu bya mahala bya kumeka hi ku tirhisa Legal Aid South Africa www.legal-aid.org.za kumbe hi ku tirhisa tihofisi ta switsundzuxo swa xinawuhafu eka www.nadcao.org.za

7

Xiyenge xa 15 xi lulamisela mfanelo ya ku va na ntshunxeko wa vukhongeri, swikholwakhohlwana na mavonelo

Afrika-Dzonga i mfumo lowu nga ngheneleliki eka swa vukhongeri, lowu wu faneleke ku xixima mitirho ya vukhongeri, xintu na ndhavuko yo hambanahambana endzeni ka yona. Vanhu a va fanelangi ku ahluriwa ku ri hava vumbhoni hikwalaho ka ku hambana loku nga emiehleketweni, swikholwakhohlwana na mavonelo. Ematshan'weni ku hambana ku fanele ku hlohloteriwa ku endlela leswaku ku hluka na ku fuwisa rixaka.

Vuxokoxoko byo tala eka timfanelo leti bya kumeka hi ku tirhisa Khomixini ya Nkondletelo na Nsirhelelo wa Timfanelo ta Vaakandhawu va Mfuwo, Vukhongeri na Tindzimi. www.crlcommission.org.za

8

Xiyenge xa 16 xi lulamisela mfanelo ya ku va na ntshunxeko wa ku humesa mavonelo

Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku kuma ntshunxeko wa ku humesa mavonelo. Mfanelo leyi katsa:

- Ntshunxeko wa maphephahungu na swihangalasangahungu swin'wana;
- Ntshunxeko ku kuma kumbe ku hangalasa vuxokoxoko kumbe miehleketo;
- Ntshunxeko wa vutumbuluxi bya vutshila; na
- Ntshunxeko wa xiakhademiki na ntshunxeko wa ndzavisiso wa xisayense.

Leswi swi vula leswaku munhu un'wana na un'wana u tshunxekile ku tipaluxa hi ku tirhisa vuxokoxoko na miehleketo, ku ri na ku tekeriwa enhlokweni ko hlawuleka na nsirhelelo wa timfanelo ta mpaluxo hi ku tirhisa ndzavisiso wa xisayense, swihangalasangahungu na mpaluxo wa xiakhademiki. Mfanelo leyi yi fanele ku pfumeleriwa ku tirhisiwa kufika eka mpimohenhla wa yona, naswona yi helela laha mpaluxo kahlekahle wu hlohlotelaka madzolonga kumbe ku hlanganyeta ku vavisa van'wana. Mbulavulo wa rivengo hi ntolovelo ku vileriwa hi mayelana na wona eAfrika-Dzonga, hakanyingi eka swivangelo swa rixakanghohe, rixakandzimi, rimbewu kumbe vukhongereri, lomu rixaka ri tumbulukaka kona, leswi swi vangaka havumbirhi bya Khomixini na tikhoto ta ndzingano ku tivisa hi swivilelo swo tano.

Mihlangano yo tanihi Khomixini ya Swivilelo swa Vuhaxi ya Afrika-Dzonga, Mulavisisi wa Swivilelo swa Maphephahungu, CCMA na yona yi tirhana na swivilelo leswi nga hi mayelana na mfanelo ya ku kuma ntshunxeko wa ku humesa mavonelo.

9

Xiyenge xa 17 xi lulamisela mfanelo ya ku hlengeletana, nkombiso wa ku vilela, phikete na phethixini

Xiyenge lexi xi vula leswaku munhu un'wana na un'wana u na mfanelo, hindlela yo rhula naswona a nga hlomangi:

- Ku hlengeletana, ku kombisa ku vilela
- Ku phiketa na
- Ku yisa phethixini

Mfanelo leyi yi nyika vanhu xivandlanene xa ku paluxa ku nga enerisekangi kumbe swikoxo hi mukhuva wo rhula. A wu ki u lava mpfumelelo ku kombisa ku vilela, kambe u fanele u nyika xitiviso eka vulawuri hi mpimohansi wa 7 wa masiku ku nga si fika siku ra nkombiso lowu wa ku vilela.

Vuxokoxoko lebyi koxometiweke hi vutalo hi mayelana na mfanelo ya ku kombisa ku vilela bya kumeka eka phamfulete ya SAHRC: Timfanelo ta Ximunhu na Nkombiso wa ku Vilela wa Vaakandhawu hi ku tirhisa webusayiti ya hina www.sahrc.org.za.

10

Xiyenge xa 18 xi lulamisela mfanelo ya ku kuma ntshuxeko wa ku hlangana na van'wana

Xiyenge lexi xi vula leswaku munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku kuma ntshuxeko wa ku tihlanganisa na van'wana

Handle ka loko swi laviwa hi nawu, lowu tanihi xikombiso wu lavaka vuxirho bya tihuvo ta xiphurofexinali to karhi, kumbe tshimbisa ku vumbiwa ka mihlangano ya vugevenga, vanhu va nga ha tikatsa na ku vumba xivumbiwa, ntlawa kumbe nhlango.

11

Xiyenge xa 19 xi lulamisela timfanelo ta xipolitiki

Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku endla hi ku tshunxeka mihlawulo ya xipolitiki, yo tanihi mfanelo:

- Ku vumba vandla ra tipolitiki; na
- Ku teka xiave eka migingiriko ya vandla ra tipolitiki.

Muakatiko un'wana na un'wana u na mfanelo:

- Ku va na mihlawulo leyi tshunxekeke na ku va leyinene;
- Ku vhotla exihundleni hi nkarhi wa mihlawulo; na
- Ku yimela hofisi ya vaaki naswona, loko a hlawuriwile ku khoma hofisi.

Webusayiti na tihofisi ta Khomixini ya Nhlawulo leyi Tiyimelaka (IEC) etikweni hinkwaro ti nyika vuxokoxoko lebyi koxometiweke hi mayelana na mfanelo ya ku vhotla, mihlawulo na vutekaxiave.

Webusayiti ya IEC hi leyi www.elections.org.za

12

Xiyenge xa 20 xi lulamisela mfanelo ya ku nga tsoniwi vuakatiko

Ku hava muakatiko loyi a nga tsoniwaka vuakatiko.

Leswi swi vula leswaku vuakatiko byi nga ka byi nga tekeriwi vaakatiko. Nawu wa Vuakatiko wa Afrika-Dzonga 88 wa 1995 wu lulamisela tanihi xikombiso laha vuakatiko byi nga tekiwaka.

Ndzawulo ya Timhaka ta Xikaya hi yona muhlayisi wa mfanelo leyi. Ku kuma vuxokoxoko byo tala endzela: www.dha.gov.za

13

Xiyenge xa 21 xi lulamisela mfanelo ya ku kuma ntshunxeko wa mfambafambo na vutshamo

Munhu un'wa na un'wana u na mfanelo:

- Ku ruruhela kwihi kumbe kwihi eAfrika-Dzonga na
- Ku rurha eAfrika-Dzonga loko a hlawula tano.

Muakatiko un'wana na un'wana u na mfanelo:

- Ku nghena, ku tshama na ku hanya
Kwihi kumbe kwihi eAfrika-Dzonga; na
- Ku va na phasipoto.

Ku endla xikombelo xa phasipoto tihlanganise na hofisi ya le mugangeni wa ka n'wina ya Ndzawulo ya Timhaka ta Xikaya.

14

Xiyenge xa 22 xi lulamisela mfanelo ya ku kuma ntshunxeko wa bindzu, ntirho na phurofexini

Muakatiko un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku hlawula bindzu , ntirho kumbe phurofexini ya yena hi ku tshunxeka.

Mfanelo leyi yi vula leswaku muakatiko un'wana na un'wana u tshunxekile ku hlawula ntirho wihi kumbe wihi lowu a lavaka ku wu tirha, kumbe ku hlawula ku sungula bindzu ra yena. Mfanelo leyi yi pimiwile enawini wa hina eka ntirho lowu nga enawini naswona swipimelo swo engetela swa vekiya eka vanhu lava nga riki vaakatiko.

Ku kuma vuxokoxoko byo tala eka mitirhovutomi, u nga tihlanganisa na nhlngano wihi kumbe wihi wa nhlngano wa dyondzo ya le henhla.

Ku kuma vuxokoxoko byo tala eka ku sungula bindzu na ku endla xikombelo xa ku kuma timali tihlanganise na Ndzawulo ya Nhluvukiso wa Swibindzwana hi ku tirhisa webusayiti ya vona www.desbd.gov.za

15 Xiyenge xa 23 xi lulamisela timfanelo ta vatriri na vathori (vuxaka bya vatriri)

Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku kuma maendlelo ya ntirho lamanene.

Milawukulu leyi fumaka vuxaka bya vatriri yi katsa:

- Nawu wa Vuxaka bya Vatriri 66 wa 1995; na
- Nawu wa Swipimelo swa Masungulo swa le Ntirhweni 75 wa 1995;

Ndzawulo ya Vatriri hi yona muhlayisi wa mfanelo leyi. Ku kuma vuxokoxoko byo tala endzela www.labour.gov.za

Mihlangano na mitlawa yin'wana yi tirhana na mikwetlembetano leyi tumbulukaka eka mbangu wa vatriri yo tanihi CCMA, na tikhoto ta vatriri. Tihuvo to pompela to hlawuleka ti kona ta sekitara ya ntirho yin'wana na yin'wana eAfrika-Dzonga. Tihuvo leti ti vulavurisana hi swipimelo swa le ntirhweni, tipholisi, maendlelo na mipimo na mikwetlembetano leyi tshikelelaka vatriri.

16 Xiyenge xa 24 xi lulamisela timfanelo ta mbangu

Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku va eka mbangu lowu wu nga vavisiki rihanyu kumbe ku hanya kahle ka yena. Timfanelo ta ku va eka mbangu wo hlayiseka ti ya emahlweni ti va ta nkoka ku veka ti veka tihlo tanihi mabindzu na vakhomaxiave van'wana ku endla ntirho wo tanihi vucelamigodi leswi swi hoxaka xandla eka nthyakiso na ku onheteriwa ka swipifuno swa ntumbuluko. Nthyakiso wa mbangu wu nga vanga swiyimo swa rihanyu eka vaakandhawu lava kumekaka eka nthyakiso wolowo. Hikwalaho ka sweswo mfanelo leyi yi tumbuluxa vutihlamuleri eka mfumo ku tijisisa leswaku mbangu wu lawuriwa kahle.

Ndzawulo ya Timhaka ta Mbangu hi yona muhlayisi wa mfanelo leyi. Ku kuma vuxokoxoko byo tala endzela www.environment.gov.za

17

Xiyenge xa 25 xi lulamisela timfanelo ta nhundzu

Ku hava munhu loyi a nga ha tekeriwaka nhundzu ya yena handle ka loko swi ri hi ku landza nawu wa matirhiselo yo angarhela naswona ku hava nawu lowu wu nga ha pfumelelaka ku tsoniwa loku hambanahambanaka ka nhundzu.

18

Xiyenge xa 26 xi lulamisela mfanelo ya mfikelelo wa yindlu

Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku va na mfikelelo wa yindlu yo ringanela.

SAHRC yi kuma swivilelo swo tala hi mayelana na mfanelo ya yindlu. Leswi swi hambana kusakela eka swivilelo hi mayelana na ku hlwela eka ku nyikiwa ka yindlu, ku rhurhisiwa na risima ra yindlu.

Tikhoto ta hina ti ahlurile hindlela yo anama hi mayelana na mfanelo ya ku kuma yindlu naswona ti na vukheta swinene hi mayelana na ku sirhelela mfanelo leyi ngopfungopfu laha vanhu va nga siyiwaka va ri hava kaya hikwalaho ka ku rhurhisiwa.

Yin'wana ya milawukulu leyi hlohlotelaka mfanelo ya ku kuma yindlu hi leyi:

- Nsivelo wa ku Rhurhisiwa swi nga ri Enawini na Nawu wa ku Phanga Misava swi nga ri Enawini 19 wa1998 (PIE)
- Nawu wa Ndlanlamukiso wa Nhlayiseko wa ku Tshama Endhawini 62 wa 1997 (ESTA)

Ndzawulo ya Tindlu eka xifundzakulu xin'wana na xin'wana na le ndzeni ka timasipalakulu eka xifundzakulu xin'wana na xin'wana; na le levhele ya rixaka hi vona vahlayisi va mfanelo leyi.

19

Xiyenge xa 27 xi lulamisela mfanelo ya mfikelelo wa nhlaysiso wa rihanyu, swakudya, mati na mali ya nhlaysiso

Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya mfikelelo wa:

- Yukorhokeri bya nhlaysiso wa rihanyu, ku katša na nhlaysiso wa rihanyu ra andziso;
- Swakudya na mati yo ringanela; na
- Mali ya nhlaysiso wa vaaki, ku katša na loko va nga koti ku tihlayisa na vahlayisiwa va vona, mpfuneto wa vaaki lowu faneleke.
- Ku hava munhu loyi a nga aleriwaka vutshunguri bya xidokodela bya xilamulelamhangu.

SAHRC yi humesile xikatša xo tivikana xa ntirho eka yin'wana na yin'wana ya timfanelo leti hi ku tirhisa swiviko swa yona, milavisiso, na ku veka tihlo. Vuxokoxoko lebyi swin'we na papila ra mitiyiso hi mfanelo ya ku kuma swakudya na phamfulete hi mati na nkululo swa kumeka eka webusayiti ya SAHRC www.sahrc.org.za

Tihuvo leti landzelaka ti na vutihlamuleri bya nsirhelelo, ku humelerisiwa na nkondletelo wa timfanelo leti:

- Ndzawulo ya Rihanyu www.health.gov.za
- Ndzawulo ya Yukorhokeri bya Vaaki www.dsd.gov.za
- Ejensi ya Mali ya Nhlaysiso wa Vaaki www.sassa.gov.za

20

Xiyenge xa 28 xi lulamisela timfanelo ta vana

Munhu un'wana na un'wana loyi a nga ehansi ka 18 wa malembe hi vukhale u na mfanelo:

- Ku va na vito na tiko kusuka eku velekiweni;
- Nhlaysiso wa ndyangu kumbe nhlaysiso wa mutswari kumbe nhlaysiso wun'wana lowu faneleke loko a susiwa eka mbangu wa ndyangu;
- Ku kuma swakudya, vutumbelo, vukorhokeri bya nhlaysiso wa rihanyu na vukorhokeri bya vaaki;

- Ku sirheleriwa eka ku khomiwa hindlela yo hamboloka, ku tsan'wiwa, nxaniso na ku chichiwa ndzhuti;
- Ku sirheleriwa eka maendlelo tirhisiwa;
- Ku nga tirhi ntirho lowu wu nga ta kavanyeta ku hanya kahle ka yena, dyondzo, rihanyu ra le mirini kumbe emiehleketweni, nhluvukiso wa hanyelo kumbe vumunhu;
- Ku nga pfaleriwi ku ri hava ku tengisiwa, handle ka loko swi ri tanihi goza ra xitshunxo xo hetelela naswona ku ringana nkarhi wo koma na ku hlayisiwa a hambanisiwa na vanhu lavan'wana lava pfaleriweke ku ri hava ku tengisiwa lava nga na kutlula 18 wa malembe hi vukhale;
- Ku kuma gqwetha ra mahala;
- Ntsakelo wa kahle wa n'wana i xivileriso xa nkoka swinene loko swi ta eka mhaka yihi kumbe yihi leyi khumbaka n'wana. Leswi swi katsa timhaka to tanihi nhlaysiwa na mfikelelo wa vana.

SAHRC yi fambelana na vana, yi na swivandla leswi fambelanaka na vana, naswona yi na maendlelo yo hlawuleka ku kuma swivilelo kusuka eka vana na ku tirha ku antswisa vulemukisi bya timfanelo ta vana na ku tiyisa misirhelelo ya timfanelo ta vana.

Ematikweni ya misava ntwanano wo hlawuleka wu sirhelela timfanelo ta vana na Mfumo naswona SAHRC yi rhumela swiviko eka huvo leyi hi mayelana na timfanelo ta vana eAfrika-Dzonga.

Mapapila ya mitiyiso, tiphamfulete, tiphositara na switirho swin'wana swa kumeka mahala eka webusayiti ya SAHRC. www.sahrc.org.za

Mihlangano yin'wana leyi nga na nkongomiso lowu endleriweke swoleswo eka timfanelo ta vana hi leyi landzelaka:

- Ndzawulo ya Nhluvukiso wa Yaaki www.dsd.gov.za
- Yuniti ya Nsirhelelo wa Vana eka SAPS – tihlanganise na xitichi xa maphorisa xihhi kumbe xihhi ku kuma pfuna.

Wun'wana wa milawu ya nkoka swinene hi mayelana na timfanelo ta vana i Nawu wa Vana na Swinawana swa Nawu lowu.

21 Xiyenge xa 29 xi lulamisela mfanelo ya ku kuma dyondzo

Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku kuma:

- dyondzo ya masungulo, ku katsa na dyondzo ya masungulo ya lavakulu; na
- Ku yisa emahlweni dyondzo, leyi mfumo hi ku tirhisa magoza yo tivikana wu faneleke ku yi endla yi kumeka na ku fikeleleka hi ku famba ka nkarhi.

Ndzawulo ya Dyondzo ya Masungulo na Ndzawulo ya Dyondzo ya le Henhla na Yuleteri hi tona vahlayisi va timfanelo leti. Ku kuma vuxokoxoko byo tala enzela tiwebusayiti leti landzelaka:

- www.education.gov.za
- www.dhet.gov.za

22 Xiyenge xa 30 xi lulamisela mfanelo ya ku va na ririmi na mfuwo

Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku tirhisa ririmi na ku teka xiave eka vutomi bya mfuwo lebyi a byi hlawulaka.

Mihlangano leyi landzelaka hi yona vahlayisi va timfanelo leti. Ku kuma vuxokoxoko byo tala hi mfanelo leyi endzela tiwebusayiti leti landzelaka:

- Huvo yo Angarhela ya Tindzimi ta Afrika-Dzonga eka www.pansalb.org
- Khomixini ya CRL www.crlcommission.org.za

23 Xiyenge xa 31 xi lulamisela mfanelo ya vaakandhawu va mifuwo, vukhongeri na tindzimi

Vanhu lava welaka eka vaakandhawu va mifuwo, vukhongeri kumbe tindzimi va nga ka va nga alerivi mfanelo:

- Ku tiphina hi mifuwo wa vona, ku endla vukhongeri bya vona na ku tirhisa ririmi ra vona na;
- Ku vumba, ku tikatsa na ku hlayisa mihlangano ya mifuwo, vukhongeri na tindzimi na swiyenge swin'wana swa vaaki lava nga na mitsakelo yo fana.
- Ku kuma vuxokoxoko byo tala hi mfanelo leyi endzela Khomixini ya CRL eka www.crlcommission.org.za

24 Xiyenge xa 32 xi lulamisela mfanelo ya mfikelelo wa vuxokoxoko

Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku va na mfikelelo wa:

- Vuxokoxoko lebyi khomiweke hi mfumo na
- Vuxokoxoko lebyi khomiweke hi munhu un'wana lebyi byi lavekaka eka ntirhiso kumbe nsirhelelo wa yihi kumbe yihi ya timfanelo ta yena.

SAHRC yi tirha hi Nawu wa Nkondletelo wa Mfikelelo wa Vuxokoxoko [PAIA] lowu wu tirhanaka na ntshunxeko wa vuxokoxoko. Mfanelo leyi i ya nkoka swonghasi eka swidemokirasi leswi hanyeke kahle ku tisa nkavuciva, ku paluxa kukungundzwana, na ku tiyisisa leswaku vanhu va nyikiwa vuxokoxoko lebyi dingiwaka ku fambisa vutomi bya vona na ku teka xiave eka ku endla swiboho hindlela leyi nga na vutivi.

Hi ku tirhisa nawu lowuntshwa lowu wu sirhelelaka vuxokoxoko bya munhu, Afrika-Dzonga yi vekile Mulawuri wa Vuxokoxoko. Mulawuri wa Vuxokoxoko u ta veka tihlo ku landzeriwa ka nawu wa PAIA na ku nyika mphalalo loko mfikelelo wa vuxokoxoko wu ariwa hi vakhomi va vuxokoxoko.

25 Xiyenge xa 33 xi lulamisela mfanelo ya ku kuma xiendlo xa mafambiselo lamanene

Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku kuma xiendlo xa mafambiselo lamanene. Leswi swi vula leswaku munhu un'wana na un'wana u na mfanelo:

- Ku kuma xiendlo xa mafambiselo lamanene na ku va lama tivikanaka lexi pfumeleriwaka hi nawu; na
- Ku nyikiwa swivangelo swa swiendlo swa mafambiselo leswi swi va khumbaka hi ndlela yo hamboloka.
- Palamende yi pasisile nawu lowu vuriwaka Nawu wa Nkondletelo wa Mafambiselo ya Vululami 3 wa 2000 (PAJA). Nawu lowu wu vula leswaku mikarhi leyi vekikeke leyi endzeni ka yona tihuvo to endla swiboho ti faneleke ku nyika miangulo eka vanhu, swin'we na swivangelo swa swiboho swa tona. Swiboho swa mafambiselo swo tanihi ku ala ku nyika tilayisense swi nga mangariwa hi ku tirhisa tikhoto hi ku tirhisa maendlelo yo kambisisa.

26 Xiyenge xa 34 xi lulamisela mfanelo ya mifikelelo wa tikhoto

Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku va na nkwetlembetano wa xinawu wihi kumbe wihi ku va wu ahluriwa hi khoto kumbe laha huvo kumbe foramu leyi tiyimelaka na ku va leyi nga voyameliki etlhelo ro karhi yin'wana leyi faneleke.

Ku kuma vuxokoxoko hi mfanelo leyi endzela Ndzawulo ya Vululami. Tihuvo to tala ti na maendlelo yo tshunxa mikwetlembetano hi xivumbeko xa tihuvo na valavisisi va swivilelo. Tihuvo toleto ti endleriwile ku nyika xitshunxo xa xihatla xa mikwetlembetano ku sirhelela timfanelo. Swiboho swa tihuvo leti swi nga ha kambisisiwa hi tikhoto. Swikombiso swa tihuvo toleto i tihuvo leti nga eka Huvo ya Mphikizano, Huvo ya Rhente ya Tindlu na Huvo ya Vatirhisi.

27 Xiyenge xa 36 xi lulamisela ku pimiwa ka timfanelo

Timfanelo leti nga eka Tsalwa ra timfanelo ti nga ha pimiwa hi nawu wa matirhiselo yo angarhela loko swi tivikana na ku va swi ri na xivangelo eka rixaka leri pfulekeke na ku va ra xidemokirasi leri ri simekiweke ehenhla ka ndzhuti wa ximunhu, ndzingano na ntshunxeko.

Leswi swi vula leswaku timfanelo leti nga eka Tsalwa ra Timfanelo a ti hetisekangi. Vanhu va na timfanelo leti phikizanaka na timfanelo leti kwetlembetanaka. Ndzhuti wa munhu un'wana tanihi xikombiso wu nga ha kwetlembetana na ntshunxeko wa un'wana wa ku humesa mavonelo, kutani hikwalaho ka sweswo Vumbiwa ri lulamisela xinawana xo pima. Xinawana lexi xi veka xikambelwana xa leswaku mpimo wihi kumbe wihi wu faneleke xi fikelela timfanelo ta masungulo ti nga si pimiwa hindlela leyi nga enawini.

Hilaha timfanelo ta ximunhu ti nga sirheleriwaka hakona

Hi xikongomelo xa ku sirhelela na ku veka tihlo ku humelerisiwa loku yaka emahlweni ka timfanelo leti nga eka Tsalwa ra Timfanelo, Kavanyisa ka 9 ka Vumbiwa ku lulamisela ku tumbuluxiwa ka mihlangano leyi tiyimelaka na ku landzela Vumbiwa na nawu. Mihlangano leyi a yi voyameli etlhelo ro karhi naswona yi tirhisa matimba ya yona na ku tirha mitirho ya yona ku ri hava nchavo, ku tsakela kumbe vuahluri ku ri hava vumbhoni.

Khomixini ya Timfanelo ta Ximunhu ya Afrika-Dzonga

SAHRC i nhlango lowu tiyimelaka wa mfumo, lowu tumbuluxiweke hi vumbiwa ku kondletela, na ku sirhelela nxiximo wa mfuwo wa timfanelo ta ximunhu eAfrika-Dzonga. Khomixini yi na xiyimo xa "A" xo hlawuleka ku tirha na tihuvo ta timfanelo ta ximunhu ta matiko ya misava ku sirhelela timfanelo.

Hikokwalaho Khomixini yi fanele ku tsundzuxa mfumo hi mayelana na tipholis na maendlelo ya wona, ku tirha na vakhomaxiave ku kondletela ntwisiso wo enta wa timfanelo ta ximunhu na ku teka magoza laha timfanelo ti onhiweke, ku ri hava nchavo kumbe ku tsakela kumbe vuahluri ku ri hava vumbhoni ku vuyerisa vanhu hinkwavo va Afrika-Dzonga.

Ntirho wa SAHRC

Hi ku landza Xiyenge xa 184 xa Vumbiwa, SAHRC yi fanele:

- Ku kondletela nxiximo wa timfanelo ta ximunhu na mfuwo wa timfanelo ta ximunhu;
- Ku kondletela nsirhelelo, nhluvukiso na vukumeki bya timfanelo ta ximunhu;
- Ku veka tihlo na ku hlahluka vulandzeleri bya timfanelo ta ximunhu eRhiphabuliki.

Xana SAHRC yi tirha yini?

- SAHRC yi lavisisa swivilelo swa ku onhiwa ka timfanelo ta ximunhu naswona yi veka tihlo swivilelo swa timfanelo ta ximunhu;
- Yi veka tihlo na ku vikela Palamende lembe na lembe hi ndzima leyi khatsiweke ya Mfumo eka ku yisa timfanelo ta vaaki na ikhonomi eka Mafrika-Dzonga hinkwavo;
- Yi endla vulemukisi bya nseketelo na mfikelelo ku dyondzisa mani na mani hi mayelana na timfanelo ta ximunhu na Vumbiwa;
- Yi veka tihlo nhluvukiso wa nawu lowuntshwa ku tiyisisa leswaku nawu wolowo wu tekela enhlokweni mipimo ya timfanelo ta ximunhu;
- Yi n'wangulana na swihangalasangamungu ku nyika vuxokoxoko bya ntsakelo wa timfanelo ta ximunhu na ku antswisa vulemukisi bya timfanelo ta ximunhu; na
- Yi endla mikonaniso ya vaaki hi mayelana na ku onhiwa ka timfanelo ta ximunhu ka xisisitematiki.
- Yi tumbuluxa swivandla swa vativinkulu na vakhomaxiave van'wana ku kanerisana swiphiso swa timfanelo ta ximunhu , swidingo na mihluvukiso
- Yi tirha na ntlawa wo hambanahambana wa vakhomaxiave ku kuma ndzulamiso lowu faneleke laha timfanelo ti onhiweke, kumbe ku kondletela matirhelo yo antswa, tipholisi na milawo ku vuyerisa timfanelo ta ximunhu

Swivilelo leswi lavisisiwaka hi SAHRC

SAHRC yi na matimba ya ku endla vulavisisi loko yi kuma xivilelo eka ku onhiwa loku ehleketeleriwaka ka mfanelo ya ximunhu ya masungulo. SAHRC yi na matimba ya ku lavisisa hi ku lava ka yona ku onhiwa kwihi kumbe kwihi kumbe nchaviseto wa mfanelo ya masungulo.

Xana hi kwihi laha swivilelo swi nga ngenisiwaka kona

Xivilelo xi nga ha ngenisiwa eka hofisi ya xifundzakulu yihi kumbe yihi ya SAHRC eka xifundzakulu laha ku onhiwa loku ehleketeleriwaka ku endlekeke kona.

Xana i mani loyi a nga ngenisaka xivilelo?

- Munhu wihi kumbe wihi loyi a endlaka hi ntsakelo wa yena n'wini;
- Munhu wihi kumbe wihi loyi a endlaka hi ku yimela munhu un'wana loyi a nga kotiki ku endla hi vito ra yena n'wini;
- Munhu wihi kumbe wihi loyi a endlaka tanihi xirho xa ntlawa kumbe tllasi ya vanhu kumbe hi ntsakelo wa yona;
- Munhu wihi kumbe wihi loyi a endlaka hi ntsakelo wa vaaki;
- Nhlngano wihi kumbe wihi lowu endlaka hi ntsakelo wa swirho swa wona.

Hilaha swivilelo swi nga ngenisiwaka hakona?

- Xivilelo xa nomu hi munhu hi yexe kumbe hi riqingho.
- Xivilelo xi nga rhumeriwa hi ku tsala.
- Vavileri va nga tlhela va tatisa fomo ya xivilelo ya le ka Inthanete leyi kumekaka eka: www.sahrc.org.za

Mihlangano ya Kavanyisa ka 9 yin'wana leyi yi vekaka tihlo nsirhelelo na ku humelerisiwa ka timfanelo leti:

Khomixini ya Nkondletelo na Nsirhelelo wa Timfanelo ta Vaakandhawu va Mifuwo, Vukhongereri na Tindzimi (Khomixini ya CRL)

Swikongomelokulu swa Khomixini ya CRL hi leswi:

- Ku kondletela nxiximo wa timfanelo ta vaakandhawu va mifuwo, vukhongereri na tindzimi;
- Ku kondletela na ku hluvukisa ku rhula, vunghana, vumunhu, nkondzelelano, na vun'we bya rixaka exikarhi ka vaakandhawu va mifuwo, vukhongereri na tindzimi, hi ku ya hi ndzingano, nkaxihlawuhlawu na ku hlangana ko tshunxeka na
- Ku bumabumela ku tumbuluxiwa kumbe ku tekeriwa enhlokweni hi ku fambisana na nawu wa rixaka, ka huvo ya mfuwo kumbe huvo yin'wana kumbe tihuvo ta muganga kumbe miganga leyi nga eAfrika-Dzonga.
- Khomixini ya CRL yi na matimba ya ku veka tihlo, ku kambisisa, ku lavisisa, ku dyondzisa, ku gangisa, ku tsundzuxa na ku vika hi swiphiso leswi khumbaka timfanelo ta vaakandhawu va mifuwo, vukhongereri, na tindzimi

Khomixini ya CRL ku nga tihlanganisiwa na yona eka vuxokoxoko lebyi landzelaka:

Forum 4, Braampark Office Park

33 Hoofd Street Braamfontein

Johannesburg

Adirese ya imeyili: info@crlcommission.org.za

Nomboro ya Riqingho: (011) 358 9100

Khomixini ya Ndingano wa Rimbewu (CGE)

CGE yi na xilerisoximfumo hi ku landza Vumbiwa ku kondletela nxiximo wa ndzingano wa rimbewu na nsirhelelo, nhluvukiso na vukumeki bya ndzingano wa rimbewu.

Hi ku landza Vumbiwa CGE yi na matimba ku veka tihlo, ku kambisisa, ku lavisisa, ku dyondzisa, ku gangisa, ku tsundzuxa na ku vika hi timhaka leti khumbaka ndzingano wa rimbewu.

CGE ku nga tihlanganisiwa na yona eka vuxokoxoko lebyi landzelaka:

2 Kotze Street, Women's Jail

East Wing, Constitutional Hill

Braamfontein 2017

Nomboro ya Riqingho: (011) 403 7182

Musirheleri wa Vaaki

Musirheleri wa Vaaki u na matimba ya ku:

- Lavisisa matikhomelo wahi kumbe wahi eka timhaka ta mfumo kumbe eka mafambiselo ya vaaki eka xiyenge xihi kumbe xihi xa mfumo lama ya hehliwaka kumbe ya ehleketeleriwaka ku va ya nga ri kahle kumbe ku vanga vuhomboloki kumbe vuahluri ku ri hava vumbhoni byo tivikana byihi kumbe byihi,
- Vika hi matikhomelo walawo na
- Teka goza ro lulamisa leri faneleke.

Musirheleri wa Vaaki ku nga tihlanganisiwa na yena eka vuxokoxoko lebyi landzelaka:

175 Lunnon Street

Hillcrest Office Park, Hatfield, Pretoria,0083

Nomboro ya Riqingho: (0800) 11 20 40

Khomixini ya Nhlawulo leyi Tiyimelaka (IEC)

IEC yi na xilerisoximfumo hi ku landza Vumbiwa ku:

- Fambisa mihlawulo ya tihuvo to endla milawu ta rixaka, swifundzakulu na timasipala hi ku fambisana na nawu wa rixaka,
- Tiyisisa leswaku mihlawulo yaleyo yi tshunxekile na ku va leyinene.

IEC ku nga tihlanganisiwa na yona eka vuxokoxoko lebyi landzelaka:

Election House

Riverside Office Park

1303 Heuwel Avenue

Centurion

0157

Nomboro ya Riqingho: (011) 622 57 00

Imeyili: info@elections.org.za

Xana timfanelo ta ximunhu ti nga sirheleriwa njhani hi tindlela tin'wana?

Hi ku engetela eka Tsalwa ra Timfanelo, tihuvo ta matiko ya misava na ta swifundza kusuka nkarhi na nkarhi ti tumbuluxa maendlelo na mipimo hi mayelana na timfanelo to karhi leti mifumo leyi yi pfumelelanaka na tona, yi faneleke ku ti landzelela ematikweni ya yona. Maendlelo na mipimo leyi yi teka xivumbeko xa mitwanano na mitwanano exikarhi ka matiko. Swikombiso swa mitwanano yaleyo i Xitiviso xa Matiko xa Timfanelo ta Ximunhu, Ntwanano wa ku Herisiwa ka mixaka hinkwayo ya Xihlawuhlawu ehenhla ka Vavasati na Ntwanano eka Timfanelo ta N'wana.

Chatara ya Afrika eka Timfanelo ta Ximunhu na ta Vanhu i ntwanano wa xifundza lowu wu fanaka na Tsalwa ra Timfanelo ra xifundza xa Afrika hinkwaxo. Loko tiko ri sayina yihi kumbe yihi ya tidokhumente leti, ri pfumela ku sirhelela timfanelo leti hlamuseriweke eka tona na rona. Kufika sweswi, Afrika-Dzonga yi sayinile hinkwato leti vuriweke laha henhla xikan'we na switiviso leswi sirhelelaka vabaleki na ku endla leswaku xihlawuhlawu xo ya hi rixakanghohe xi nga vi enawini. Webusayiti ya Vun'we bya Tinxaka yi nyika vuxokoxoko hi mayelana na Mitwanano Exikarhi ka Matiko, Mitwanano, Tiphurotokholo na Switiviso hinkwaswo leswi Afrika-Dzonga yi swi sayineke eka www.un.org

Hilaha ku nga Tihlanganisiwaka hakona na SAHRC

Forum 3, Braampark Office Park, Braamfontein

Johannesburg

Nomboro ya Riqingho: 011 877 3600

www.sahrc.org.za

Imeyili: info@sahrc.org.za

complaints@sahrc.org.za

Twitter: @SAHRCCommission

Facebook: SA Human Rights Commission

Vuxokoxoko bya Vutihlanganisi

TIHOFISI TA SWIFUNDZAKULU

Kapa-Vuhumadyambu

Adirese: 4th Floor Oxford house,
86 Oxford street, East London, 5200
Riqingho: 043 722 7828/21/25 | Fekisi: 043 722
7830

Mufambisi wa Phurojeke

Tatana Abongile Sipondo

Vutihlanganisi: Yolokazi Mvovo
Imeyili: ymvovo@sahrc.org.za

Free State

18 Keller Street, Bloemfontein
Riqingho: 051 447 1130 | Fekisi: 051 447 1128

Mufambisi wa Phurojeke

Mr. Thabang Kheswa

Vutihlanganisi: Alinah Khompeli
Imeyili: akhompeli@sahrc.org.za

Limpopo

First Floor, Office 102, Library Garden Square,
Corner of Schoeman and
Grobler Streets, Polokwane
Riqingho: 015 291 3500 | Fekisi: 015 291 3505

Mufambisi wa Phurojeke

Mr Victor Mavhidula

Vutihlanganisi: Mahlatse Ngobeni
Imeyili: mngobeni@sahrc.org.za

Northern Cape

45 Mark and Scot Road,
Ancorley Building, Upington
Riqingho: 054 332 3993/4 | Fekisi: 054 332
7750

Mufambisi wa Phurojeke

Ms Chantelle Williams

Vutihlanganisi: Zukiswa Louw
Imeyili: zlowu@sahrc.org.za

Western Cape

7th Floor ABSA building,
132 Adderley Street, Cape Town
Riqingho: 021 426 2277 | Fekisi: 021 426 2875

Mufambisi wa Phurojeke

Adv Lloyd Lotz

Vutihlanganisi: Shafeeqah Salie
Imeyili: ssalie@sahrc.org.za

Hofisi ya Gauteng

2nd Floor, Braampark Forum 3,
33 Hoofd Street, Braamfontein
Riqingho: 011 877 3750 | Fekisi 011 403 0668

Mufambisi wa Phurojeke

Tatana Buang Jones

Vutihlanganisi: Nthabiseng Kwaza
Imeyili: nvkwaza@sahrc.org.za

KwaZulu-Natal

First Floor, 136 Margaret Mncadi, Durban
Riqingho: 031 304 7323/4/5 | Fekisi: 031 304
7323

Mufambisi wa Phurojeke

Ms Tanuja Munnoo

Vutihlanganisi: Kathleen Boyce
Imeyili: kathleenboyce@sahrc.org.za

Mpumalanga

4th Floor Carltext Building,
32 Bell Street, Nelspruit
Riqingho: 013 752 8292 | Fekisi: 013 752
6890

Mufambisi wa Phurojeke

Mr Eric Mokonyama

Vutihlanganisi: Carol Ngwenyama
Imeyili: cngwenyama@sahrc.org.za

North West

25 Heystek Street, Rustenburg
Riqingho: 014 592 0694 | Fekisi: 014 594
1069

Mufambisi wa Phurojeke

Ms Mpho Boikanyo

Vutihlanganisi: Poppy Mochadibane
Imeyili: pmochadibane@sahrc.org.za

Hilaha ku nga Tihlanganisiwaka hakona na SAHRC

Forum 3, Braampark Office Park, Braamfontein
Johannesburg

Nomboro ya Riqingho: 011 877 3600

www.sahrc.org.za

Imeyili: info@sahrc.org.za

complaints@sahrc.org.za

Twitter: @SAHRCommission

Facebook: SA Human Rights Commission

